

Turisas ja Multian Tiusasets

Parikymmentä vuotta sitten olivat menet tutkijat kovasti kiinnostuneita Turisaasta, Mikael Agricolan 1551 julkaiseman suomenkielisen Psalmtarin esipuheessa mainitusta hämäläisten jumalasta, joka »annoi Woiton Sodhas». KAARLE KROHN (FFC 104) arveli, että Turisas oli vain painovirheen turmelema Turilas. E. N. SETÄLÄ (Virittäjä 1932: 201—222 ja 343—357) yhdisti Turisaan toisaalta kansanrunojemme Tursaaseen ja skandinaavien Tyriin, toisaalta perimätietojemme Turriin ja skandinaavien Torreén. UNO HARVA (Suomi V 16: 149—153) puolestaan piti Tu-

risasta muinaissuomalaisena urhona, josta sitten oli tullut sodan jumala. Ja JALMARI JAAKKOLA (Suomen varhaishistoria: 434—436) uskoi, että Turisaan lähtökohtana on ollut muinaisgermaanien manalan jumala Thurisaz-Thuris.

Kolme ensinmainittua tutkijaa eivät löytäneet nimenomaan Turisas-asuista jumalannimestä mitään muita suoranaisia todisteita kuin Agricolan ja hänen myöhempien jäljittelijöitensä julkaisemat merkinnät. Jaakkola sitä vastoin piti mahdollisena, että jonkinlainen heijastuma Turisaasta olisi »Ruovedeltä v. 1577 mer-

kitsemämme ja eräsuhteiden nojalla selvästi Ylä-Satakuntaan viittaava nimi *Turisames*, joka palautuu kenties Turisas-nimen mukaan muodostettuun paikannimeen Turisan ~ Turisamen». Esityksensä havainnollistamiseksi hän painatti teokseensa valokuvajäljennökset 1577 laaditun Ylä-Satakunnan käsityöläisten, itsellisten ja palkollisten veroluettelon niistä kohdista, joissa veronmaksajina mainitaan »Jons Turisames d: (= dreng) Henrich Hetainen» ja »Anders Twrisames d: Heningh Pollsån».

Laatiessani menneenä suvena Keuruun seudun sukutilakunniakirjoihin tarvittuja talojen omistajaluetteloita katseeni osui noihin samoihin Jaakkolan löytämiin »Turisameksiin» elikkä »Turisamiin». Mutta kun vertasin niitä muissa samanaikaisissa veroluetteloissa mainittuihin talollisten ni-

miin, kävikin selville, ettei kysymyksessä ollut sen kummempia henkilöitä kuin pari Ruoveden (nykyisen Multian) pitäjän Sahrajärven kylässä asunutta Tiusasta, joiden nimi vain oli, tietenkin kopiointivirheen vuoksi palkollisluettelossa muuttunut varsin lystikkääksi. Vaikka palkollisluettelossa ei mainitakaan Ruoveden kylän nimiä, siinä esiintyvien isäntien henkilöllisyys on helppo todeta, koska heidät luetellaan samassa järjestyksessä kuin maakirjassakin, jossa kylän nimet on pantu näkyviin. Jos poimimme Sahrajärven ja parin sen edellä ja jäljessä mainitun (nykyisen Multian pitäjän) kylän talollisten nimet sekä vuoden 1577 palkollisluettelosta että saman vuoden maakirjasta, saamme tulokseksi seuraavan yhdistelmän:

Kylä 1577	Talollisen nimen nominatiivi maakirjassa 1577 (VA 2302:53)	Talollisen nimen genetiivi palkollisluettelossa 1577 (VA 2303:6)	Talollisen sukunimen todellinen muoto	Talon nykyinen nimi
Multia	<i>Niels Wilwinen</i>	<i>Niels Wilumes</i>	<i>Vilhuinen</i>	<i>Vilhula</i>
Kangasjärvi	<i>Peer Rwkainen</i>	<i>Peer Nikarinnes</i>	<i>Rukoinen eli Nikarainen</i>	<i>Kallio-nikara</i>
Sahrajärvi	<i>Jonns Tiwsainen</i>	<i>Jons Turisames</i>	<i>Tiusainen</i>	<i>Tiusala</i>
»	<i>Anders Tiwsainen</i>	<i>Anders Twrisames</i>	<i>Tiusainen</i>	<i>Tiusala</i>
Haarajärvi	<i>Lasse Wesaimen</i>	<i>Lasse Weisames</i>	<i>Väisäinen</i>	<i>Väisälä</i>
Sinervämäki	<i>Anders Rwärainen</i>	<i>Anders Rärämes</i>	<i>Ruorainen</i>	<i>Ruoranen</i>

Jo tämä lyhyt ote osoittaa havainnollisesti, että vuoden 1577 palkollisluettelo on kurja kopio saman luettelon hävinneestä alkuperäiskappaleesta, jossa henkilönnimet tietenkin ovat olleet suunnilleen oikein kirjoitettuja. Villhuisen, Nikaraisen ja Väisäisen siitä vielä jotenkuten tuntee, mutta Tiusaisten ja Ruoraisen nimien genetiivit ovat vääristyneet tuntemattomiksi muodoiksi Turisames, Twrisames ja Rärämes. Kerta kaikkiaan tämän palkollisluettelon säilynyt kap-

pale on täysin kelvoton nimitutkimuksen lähteeksi.

En aio tämän pitemmälti puuttua Turisaan arvoitukseen. Haluan silti lopuksi huomauttaa, että koska Turisaasta ei ole jäänyt minkäänlaisia jälkiä kansanrunouteen eikä paikannimistöön kuten muista Agricolan mainitsemista jumalista, Agricolan käsikirjoituksessa onkin saattanut Turisaan sijasta olla yksinkertaisesti vain Tursas, tuo kansanrunoutemme ja paikannimistömme hyvin tuntema

haltija. Siinä tapauksessa Agricolan Psalttarin Turisas olisi Tukholman kirjapainon ruotsinkielisen kirjaltajan tekemän latomavirheen tulos juuri

samalla tavoin kuin edellä käsitellyn veroluettelon Turisames on Ylä-Satakunnan kihlakunnan avuttoman kirjurin luoma kopiointikukkanen.

AULIS OJA